

До спеціалізованої вченої ради
Д 08.727.04 Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника Савінової Н.А., – на дисертацію Спільника Сергія Івановича «Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Вивчення поданих С.І. Спільником матеріалів дисертації та автореферату, а також ознайомлення з його публікаціями за обраною темою дає підстави стверджувати, що авторкою проведено достатній науковий аналіз теми актуальної в теоретичному та практичному плані, виділено новизну опрацьованих питань, сформульовано висновки й пропозиції, що виносяться на захист.

Можна констатувати, що дисертант досягнув поставлених перед собою цілей, роботу виконав на належному науковому рівні. Такий загальний попередній висновок підтверджується за основними параметрами, що висуваються до докторських дисертацій означеної наукової спеціальності.

Актуальність теми дослідження. Актуальність роботи відповідає спеціальності наукового пошуку. Системні перетворення, які відбуваються протягом останніх років у правоохоронній сфері в Україні, зумовлюють потребу створення ефективної моделі кримінальної юстиції – комплексу інституцій та нормативних засад, спрямованих на забезпечення діяльності, головною метою якої є встановлення справедливості та істини у кримінальному провадженні, запобігання правопорушенням та притягнення винних осіб до відповідальності. Державній кримінально-виконавчій службі України відведено важливу роль у виконанні державою правоохоронної функції, що підтверджується офіційною статистикою.

На початку роботи С.І. Спільник слушно стверджує: «Конституція України у ст. 92 проголосила, що виключно законами України визначається організація і діяльність органів і установ виконання покарань, Законом України оголошується амністія. Таке положення Основного Закону свідчить про важливість належного функціонування Державної кримінально-виконавчої служби України, структурні підрозділи якої контролюють ступінь втручання держави у права і свободи людини і громадянина, що постійно або тимчасово обмежені за рішенням суду. Загальна кількість осіб у місцях позбавлення волі кримінально-виконавчої системи станом на 2021 рік становила 222254 особи, тоді як уже у 2021 році їх кількість становить 49823 особи. Ці статистичні дані, без їх детального вивчення, Міністерство юстиції

України використовує виключно як привід «продавати занедбані тюрми». 31 грудня 2021 року завершується експериментальний проєкт щодо платної послуги з надання поліпшених побутових умов в слідчих ізоляторах України, запроваджений Постановою Кабінету міністрів України №305 від 22 квітня 2020 року. За його результатами має бути прийнято рішення про доцільність законодавчого закріплення платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особам, узятим під варту. Також варто згадати слідчих Державної кримінально-виконавчої служби України, які у 2017-2018 роках розслідували будь-які злочини, що були вчинені на території органів і установ виконання покарань. Фактично всі тридцять років незалежності Державна кримінально-виконавча служба України функціонує в умовах постійного реформування – успадкована радянська репресивна система виконання покарань до цих пір знаходить своє відлуння у рішеннях ЄСПЛ щодо нелюдських умов тримання засуджених у виправних колоніях та СІЗО. Головним результатом діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України має бути повернення у суспільство громадянина, який не втратив соціальні зв'язки, здоров'я, має всі можливості для нормального життя. Сама ця сукупність заходів аналітичного, координаційного, виховного, запобіжного, контрольного, організаційного, управлінського, наглядового, методичного, інформаційного та освітнього характеру, що вживаються суб'єктами, наділеними державно-владними повноваженнями на спеціально-кримінологічному, індивідуальному, віктимологічному рівнях по відношенню до засуджених осіб та персоналу органів і установ, і є кримінологічною діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України.».

Отже, вагомість проблеми розуміння кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби, її актуальність, необхідність і нагальність вирішення, не викликає сумніву у виборі теми дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Робота С.І. Спільник має важливе значення, і в цілому можна констатувати, що вибір теми, об'єкта та предмета дослідження є актуальними і обґрунтованими.

Не можна стверджувати, що обрана тема є новою, адже сам автор вказує на те, українські вчені звертають досить багато уваги на вивчення проблематики кримінологічної діяльності органів кримінального судочинства України, зокрема О. М. Бандурка, Д. О. Балобанова, Л. В. Багрій-Шахматов, Є. Ю. Бараш, В. С. Батиргареева, В. М. Бесчастний, І. Г. Богатирьов, Б. М. Головкін, О. А. Гритенко, С. Ф. Денисов, Т. А. Денисова, О. М. Джужа, І. В. Козич, Т. В. Корнякова, О. М. Костенко, О. Г. Колб, В. Я. Конопельський, І. М. Копотун, Ю. В. Кернякевич-Танасійчук, В. В. Кузнецов, Т. Є. Леоненко, О. М. Литвинов, К. Б. Марисюк, С. А. Мозоль, А. А. Музика, Ю. В. Орлов, Є. О. Письменський, М. С. Пузирьов, Н. А. Савінова, А. В. Савченко, А. Х. Степанюк, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, В. М. Трубников, В. О. Туляков, А. Є. Фоменко, П. Л. Фріс,

В. Б. Харченко, П. В. Хряпінський, В. В. Шаблистий, В. І. Шахун, О. О. Шкута, І. С. Яковець, Н. М. Ярмиш, А. М. Ященко та багато інших.

Окремо слід вказати на докторські дисертації О. О. Шкути «Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України», Запоріжжя, 2018 р.; Ю.В. Кернякевич-Танасійчук «Кримінально-виконавча політика України», Київ, 2019 р.; О.А. Гритенко «Теоретико-правові концептуальні засади прогресивної системи виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі», Одеса, 2020 р.; також на докторські дисертації, в яких кримінологічна діяльність вже була предметом розгляду. Це О. С. Іщук «Теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури України» (м. Харків, 2016 р.); Н. Є. Філіпенко «Кримінологічна діяльність судово-експертних установ України: теорія та практика» (м. Харків, 2021 р.); А. Є. Фоменко «Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності Національної поліції України» (м. Харків, 2021 р.); Н.С. Сидоренко «Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності органів кримінального судочинства України» (м. Дніпро, 2021 р.).

Разом з тим, в сучасній науці кримінально-виконавчого права та кримінології відкритим залишається поле для наукового пошуку шляхів вирішення проблем, пов'язаних із вивченням кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України, науковим обґрунтуванням її перспективних напрямів.

Результати дослідження С.І. Спільника видаються обґрунтованими, оскільки дисертантом опрацьовані джерела, присвячені аналізованій проблемі. При цьому автор не тільки викладає ті чи інші позиції вчених, а й намагається проаналізувати ступінь їх аргументованості та надати власне бачення на підтримку чи заперечення поглядів інших авторів.

Мета праці полягає в тому, щоб на основі аналізу теоретичних засад, правового регулювання та практичного розв'язання Державною кримінально-виконавчою службою України завдань у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, дослідити специфіку здійснення нею кримінологічної діяльності, а також визначити шляхи її удосконалення.

Для досягнення поставленої мети в дисертації вирішено такі основні *завдання*: охарактеризовано охарактеризувати кримінологічну діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкт наукових досліджень; визначено методологію дослідження кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України; встановлено структуру кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України; сформульовано поняття і види кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України; досліджено механізм реалізації кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України; описано наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу Державною кримінально-виконавчою службою України; визначено взаємодію Державної кримінально-виконавчої служби України з іншими суб'єктами протидії злочинності; охарактеризовано зарубіжний

досвід кримінологічної діяльності пенітенціарних установ; встановлено критерії ефективності кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України; розкрито сутність інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України.

Об'єкт і предмет дослідження визначені С.І. Спільником загалом відповідають темі роботи, хоча і не є беззаперечними. *Об'єктом дослідження* виступають суспільні відносини, що виникають у сфері діяльності органів та установ виконання покарань. *Предметом дослідження* є теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України.

Застосована автором *методологія* дослідження теми дисертації є традиційною для кримінологічної науки та науки кримінально-виконавчого права. Вона достатньо опрацьована на науковому рівні. Дисертація базується на комплексному, системному підході, характеризується певним рівнем наукових узагальнень.

Методи дослідження обрано з урахуванням поставленої мети й задач, об'єкта та предмета дослідження.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять: аналітичні матеріали міністерства юстиції України, що використовувались для підготовки програмних рішень Кабінету Міністрів України, Верхового Суду, Вищого антикорупційного суду; політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистична звітність Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації за різними напрямками роботи з 2001 року, опубліковані статистичні матеріали інших органів державної влади та місцевого самоврядування, а також власний досвід прокурорської діяльності.

Зміст і аргументація авторських понять видаються обґрунтованими, хоча, як убачається, окремі питання не позбавлені і певних суперечностей, про що буде зазначено нижче.

Висновки, зроблені в роботі, аргументовані критичним аналізом кримінального законодавства, а також позиціями вчених з відповідного питання і власними узагальненнями дисертантки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008; Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 654-р; положеннями р. 4 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 року № 5/2015; Плану проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Класичного приватного університету на 2021 р.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, які виносяться на захист. Автор належним чином обґрунтовує новизну поданої праці. Вона полягає в тому, що дисертація є

одним з перших монографічних досліджень, у якій з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки досліджено проблемні питання кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України та сформульовано авторське бачення шляхів їх вирішення. У результаті проведеного дослідження сформовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем.

Винесені автором на захист положення, висновки, рекомендації загалом, попри дискусійність окремих з них, є новими або такими, що характеризуються істотними ознаками новизни. Зокрема, власне бачення способів вирішення певних проблем, обґрунтований підхід до їх розв'язання дозволили дисертанту висловити низку пропозицій, що заслуговують на увагу й підтримку.

Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, які об'єднують 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та двох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 422 сторінки, з яких основний текст дисертації займає 343 сторінки, список використаних джерел розташований на 7 сторінках (418 найменувань), додаток – на 4 сторінках.

Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми загалом, окремих її аспектів, переконують в тому, що відповідні питання є теоретично й практично важливими, до кінця нерозробленими в науці та перспективними для дослідження.

Проведене дослідження містить загальні висновки, у межах яких здобувачка формулює низку пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення законодавства України, а так само практики його застосування.

І хоча зазначені в дисертаційній праці позиції дисертанта не беззаперечні, а окремі потребують уточнення та подальшого наукового розроблення, на чому окремо наголошуватиметься далі, вони мають право на існування й спонукають до дискусії.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції, які містяться в дисертації, можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – для подальшого розроблення теоретико-правових проблем та наукового дослідження реалізації кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України;

– у галузі нормотворчості – для підготовки і уточнення низки програмних рішень і документів, присвячених кримінологічній діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України;

– у правозастосовній діяльності – для вдосконалення та підвищення ефективності функціонування Державної кримінально-виконавчої служби України;

– в освітньому процесі – при підготовці підручників та навчальних посібників із дисциплін «Кримінологія», «Кримінально-виконавче право», «Аналіз та прогнозування злочинності» тощо.

Особистий внесок здобувача. Положення дисертації є результатом

самостійної роботи С.І. Спільника. Результати дисертації пройшли належну *апробацію*. Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційної роботи, відображені в одній одноособовій монографії, 16 статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, 4 статтях, опублікованих у наукових періодичних виданнях інших держав з наряду, з якого підготовлено дисертацію, 6 працях апробаційного характеру на наукових форумах різного рівня.

Позитивна оцінка рецензованої роботи в цілому та її окремих положень не виключає можливості і необхідності висунути зауваження щодо позицій, які потребують критичної оцінки, уточнення, є спірними або вимагають наведення додаткових аргументів під час захисту та дають можливість вступити в дискусію з автором:

1. Предметом дослідження визначено теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України. Мету дослідження сформульовано так – на основі аналізу теоретичних засад, правового регулювання та практичного розв'язання Державної кримінально-виконавчої служби України завдань у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, дослідити специфіку здійснення нею кримінологічної діяльності, а також визначити шляхи її удосконалення.

Разом з тим, першим пунктом висновків заявлено, що на основі аналізу теоретичних засад, правового регулювання та практичного розв'язання Державної кримінально-виконавчої служби України завдань у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, створено теоретичну концепцію кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України, основою якої є ідея основою якої є ідея про те, що для виконання головних завдань щодо захисту інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, визначення організації і діяльності органів і установ виконання покарань має відбуватися виключно законами України.

Нагадаю, що структура основного змісту роботи складається з чотирьох розділів, що вміщують десять підрозділів. Загалом, не заперечуючи проти обраного авторського підходу, вважаю, що здійснити аналіз всіх концепцій вітчизняних і зарубіжних учених, законодавства та багаторічної практики правоохоронних органів України та інших країн, а тим більше надати їм повноцінну кримінологічну характеристику, в межах однієї дисертаційної праці, майже неможливо. За таких умов, кожен автор ризикує частину питань залишити поза увагою, що спостерігається і у роботі С.І. Спільника (не вказано, чому, наприклад, було розглянуто досвід саме цих зарубіжних країн, критерії їх обрання, яка їх системність, що об'єднує, які гіпотези були висунуті автором в ході дослідження і чи спростовані вони або підтверджені, на що була звернута увага при вивченні кримінальних

проваджень тощо).

Зрозуміло, що обсяг матеріалу є занадто великим для однієї дисертаційної праці.

2. Як відмічалось, на підтримку заслуговує обрана дисертантом методологічна база дослідження, з якої випливає, що вона базується на положеннях діалектики. Під час захисту доцільно було б уточнити, яку ж саме діалектику автор поклав в основу свого дослідження, матеріалістичну чи ідеалістичну, бо вони є взаємовиключними у низці принципових положень. Про необхідність такого визначення у дослідженнях науковців вже неодноразово наголошували, зокрема, В.Г. Гончаренко, В.О. Навроцький, О.Н. Ярмиш та інші.

3. Варто також вказати на характеристику стану наукової розробленості теми – автор визначила коло вітчизняних вчених різних часів, тоді як хотілося б простежити й внесок зарубіжних науковців у розв'язання досліджуваних проблем; за наявності переліку умовних скорочень у тексті роботи загальноприйняті скорочення та аббревіатури вживаються неоднаково; у матеріалах дисертаційного дослідження автор задекларував його структуру у виді 10 підрозділів, яким відповідають 10 завдань та відповідні пункти висновків, тоді як пунктів наукової новизни сформульовано лише 11.

4. Послідовність та системність здійснюваного дисертантом дослідження зарубіжного досвіду кримінологічної діяльності пенітенціарних органів забезпечена здійсненням наукового пошуку на засадах юридичної компаративістики без відповідного групування законодавства країн, зокрема за критерієм їх належності до тієї чи іншої правової системи. Чомусь автор в підрозділі 3.3. спирається на досвід таких країн, як Азербайджанська Республіка, Республіка Вірменія, Грузія, Республіка Казахстан, Латвійська Республіка, Республіка Болгарія, Республіка Польща, а на інших сторінках дисертації мовиться про досвід окремих від них країн.

Справді, у цьому контексті очевидною слід визнати перспективу рецепції прогресивного зарубіжного досвіду, при цьому враховуючи українські витоки боротьби зі злочинністю. Проте постає питання, чому здобувач згадує тільки про окремі країни? За яким критерієм обрані лише вони? Такий підхід демонструє певну безсистемність у тій частині, яка стосується означеної проблеми.

5. Розділ 3 дисертації «Окремі напрями кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України» містить три підрозділи, а саме 3.1. «Наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу Державною кримінально-виконавчою службою України», 3.2. «Взаємодія Державної кримінально-виконавчої служби України з іншими суб'єктами протидії злочинності», 3.3. «Зарубіжний досвід кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України».

Розв'язуючи відповідні дослідницькі завдання, дисертант у зв'язку з цим демонструє низку цікавих міркувань науковців, подекуди висловлює слушні пропозиції, але не завжди відстоює свою позицію та належним чином вступає в наукову дискусію. На мою думку, саме в цій частині доречним

було б використати існуючу емпіричну базу. Можна показати, які конкретно статистичні дані використовувались і для чого? Чи були вивчені матеріали різних кримінальних проваджень? Бракує також хоча б часткового опитування слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів та ін. фахівців-експертів із розглядуваних проблем?

Висловлені зауваження стосуються переважно дискусійних питань роботи, або окремих недостатньо чітких формулювань, або ж тих загальнотеоретичних проблем, які не були спеціальним предметом дослідження.

Автореферат дисертації С.І. Спільника ідентичний за змістом основним положенням роботи.

Загальний висновок за дисертацією. Оцінюючи роботу загалом, констатуємо, що її позитивні моменти переважають висловлені критичні зауваження.

Робота є кваліфікаційною науковою працею, яку автор виконав особисто у вигляді спеціально підготовленого рукопису, містить науково обґрунтовані теоретичні результати й наукові положення.

З огляду на зазначене вважаю, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів, а також за кількістю та обсягом публікацій, робота Спільника Сергія Івановича «Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України» відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

**Директор
Навчально-наукового інституту
морського права та менеджменту
Національного університету «Одеська
морська академія»,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник**

Н.А. Савінова

